

МИХАЙЛО ГРУШЕВСЬКИЙ

ДЕЗЕРТИРАМ УКРАЇНСТВА*

Кожний нарід, коли він живе і розвивається, мусить мати ворогів. Має він ворогів внішніх, має також і внутрішніх. Внутрішніх ворогів нарід називає виродними синами, зрадниками, запроданцями, ренегатами і т. п. Кожний жиючий нарід має зрадників, тому й не диво, що має їх також і нарід український.

Тих зрадників ми краще назв'їм дезертирами українства.

Кажуть, що підчас бою, підчас руху військової лави нема нічого небезпечнішого, як малодушна утеча. Втікач засуджує себе на мимнучу смерть під навалою лави, – згине потоптаний, здавлений своїми, втікаючи від смерти від чужих.

Дезертирам українства, розуміється, не грозить ніяка фізична небезпека, але морального виходу їм нема. Позаду передового ланцюха тягнуть ся збиті лави ріжного рода, які скорше, чи пізнійше завернуть утікача і змусять його йти з ними знова наперед в духовім поході, здобувати позиції національного розвою, національного житя.

Утеча є не лише соромна, ганебна і малодушна. Вона є пуста, безплідна і даремна.

Від себе не втічеш! Одиниці можуть відбити ся від народної роботи, від національного обовязку і від завдань, підготованих цілим попереднім житєм народу. Але суспільність, громадянство від них не втіче! І ті, що оставлять живу народну роботу і втікнуть від неї – чи то одиницями чи цілими партіями – ті будуть сьвідками-глядачами до кінця свого житя, як дальше бореть ся громада їх бувших товаришів, ослаблена їх утечею, їх дезертирством. Вони будуть бачити, які невдачі терплять борці, які вони здобувають побіди без них – без дезертирів, утікачів, зрадників.

Скільки дезертирств перебув український нарід в тисячолітнім поході свого історичного житя! І кожний раз, ослаблений таким дезертирством наче великим упущенєм крові, народний організм знову повертав до себе і дальше ставав до боротьби за своє істноване, своє жите, за свій розвій. Тепер, в теперішній стадії українського житя, щоб якенебудь дезертирство (хоч би яке велике) могло його убити, довести до повного знищення, про се не можна й думати! Без шкоди народному житю, розуміється, не обійдеться ся. Кожде дезертирство шкодить йому; чим більше дезертирство, тим більша шкода.

* Джерело передруку: *Свобода*, 1917, 10 квітня, стор.2.

Се однак не означає цілковитої заглади народу. Нехай дезертири памятають, що хоч і ослаблена через такі дальші упущеня крови, хоч скалічена, українська нація таки буде жити. Полишена й опущена тими дезертирами, “синами-виродками”, – як назвав 300 літ тому в своїм гіркім “Плачу” Мел. Смотрицький тодішне покоління дезертирів, що кидали українську націю, злакомивши ся на вигоди польського життя – таки дальше житиме.

І навіть в найгіршім случаю, в случаю бідного, zdeгенерованого, пережитого потомка великого, славного і благородного роду, – при сїм біднім пережитку української народности останеть ся всьо, що колись мав, має і матиме український нарід. Його власностию лишить ся весь український національний інвентар, його мова і література, всі засоби артистичні, весь доробок народної творчости; лишить ся вся українська минувшість, вся традиція. Лишить ся при народі память про широкі розмахи народного життя, про чесні невдачі і благородні побіди на полі боротьби за людське право, за свободу і поступ. Лишать ся в памяти стражданя і болі найліпших синів українського народу і їх триюмфи на безкровній арені людського духа.

А тим, що оставили свій нарід, утїкши на легкий хліб ворогів українського народу – не буде части в тім ніякої. І коли не помандрували вони від нас, не впросили ся до чужої хати, а остали ся таки на Україні, між українським народом, – зістануть ся вони на віки людьми без народности, без вітчизни, без всього того, що дає чоловікови національний елемент, національне жите. Нації не можна зліквідувати, як ліквідуєть ся торговельну спілку.

Дезертири пійдуть собі, а народність лишить ся дальше і без них. І будьмо певними, що не пошкодить се народности, але більше пошкодить се дезертирство самим дезертирам.